

Projektas „Šaknys“ - JAV lietuvių jaunimą įkvėpė „Misija Sibiras“

Justina MIKELIŪNAITĖ

Po 15 metų savo veiklą sustabdęs projektas „Misija Sibiras“ ne tik išaugino pilietiską kartą Lietuvoje, bet ir įkvėpė JAV lietuvius įamžinti pirmųjų išėivių atminimą. JAV lietuvių bendruomenė ir JAV lietuvių jaunimo sąjunga inicijavo projektą „Šaknys“. Per keturias dienas grupė jaunų lietuvių neatpažįstamai pakeitė XIX a. pab. – XX a. pradžios Šv. Kazimiero kapines Ledfordo kaime Pietų Ilinojuje, kurios buvo apleistos maždaug 80 metų.

Idėja suburti JAV lietuvių jaunimą tvarkyti senų lietuviškų kapinių kilo Amerikos lietuviui Viliui Žalpiui, už lietuviško paveldo saugojimą ir puoselėjimą 2018 m. apdovanotam Lietuvos ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Riterio kryžiumi. 2019 m. V. Žalpys savo sumanymu pasidalino su jaunaisiais ateitininkais stovykloje „Dainava“, stovyklos dalyviams pasakojo apie lietuvišką paveldą, kapines JAV ir savo patirtį jų ieškant bei tvarkant, o ateitininkė, JAV lietuvių jaunimo sąjungos pirmininkė Marija Čyvaitė dalijosi išpūdžiais iš projekto „Misija Sibiras“. Tais metais ji vyko į ekspediciją Kazachstane ir tapo pirmąja Amerikos lietuve, dalyvavusia šiame projekte. Juodu ėmė ieškoti galimybių panašią veiklą vykdyti ir JAV, įtraukiant lietuvių jaunimą.

2020 m. vasarą projektą įgyvendinti sukliudė pandemija. Bet rudenį pradėtos diskusijos su JAV lietuvių bendruomene norą tęsti prasmingą misiją pavertė konkrečiu planu. Gavus Lietuvių fondo paramą, be kurios projektas nebūtų galėjęs įvykti, paskelbta vieša atranka. Atrankos bei pasiruošimo susitikimus organizavo ir teorinę dalį ruošė M. Čyvaitė ir JAV lietuvių jaunimo sąjungos narė Gerda Šimkevičiūtė, JAV lietuvių bendruomenės krašto valdybos pirmininkas Arvydas

Urbonavičius ir administratorė Loreta Timukienė pasirūpino administraciniais reikalais, o darbams kapinėse vadovavo V. Žalpys, jau daug metų besidomintis lietuvišku paveldu JAV, aplankęs ir savo iniciatyva tvarkęs ne vienas lietuvių išėivių kapines. Jis sukūrė kapinių tvarkymo planą, rūpinosi jo vykdymu, prieš kelionę surinko reikalingus įrankius.

Dalyvius šeimos ir artimieji išlydėjo ir pasitiko prie kryžių kalnelio Pasaulio lietuvių centre Lemonte.

Iškirte medžius ir krūmynus rado beveik 10 kartų daugiau kapų, nei tikėjosi

Šio projekto tikslai – sutvarkyti ir pažymėti lietuvių kapines ir kapus, suteikti jaunimui galimybę daugiau sužinoti apie JAV esantį lietuvišką paveldą, JAV lietuvių bendruomenės istoriją (bendruomenės steigimą, emigracijos bangas, įvairias lietuviškas organizacijas) ir gyvai prisiliesti prie jos; kartu analizuoti išėivijos lietuvių tapatybės klausimus ir padėti jaunimui suprasti išėivijos istorijos išsaugojimo svarbą; sužinoti apie kapinių lankymo ir tvarkymo tradicijas ir jų svarbą lietuviams.

Atrinkti dalyviai prieš ekspediciją turėjo pereiti intensyvų pasiruošimo etapą,

kurio metu projekto organizatoriai plačiau supažindino jaunuolius su planuojamos išvykos tikslais ir JAV lietuvių bendruomenės istorija. Jie skaitė tekstus apie Pietų Ilinojuje gyvenusius lietuvius, susipažino su kapinių lankymo ir tvarkymo tradicijomis, pasiskirstė pareigas.

Projekto vadovas Vilius Žalpis ir viena iš organizatorių Marija Čyvaite

Komandą sudarė 9 jauni lietuviai (nuo 18 m. amžiaus) iš 4 skirtingų valstijų – Iliojaus, Nebraskos, Viskonsino ir Indianos. Rugpjūčio 12 d. išlydėti dalyvių prie kryžių kalnelio Pasaulio lietuvių centre Lemonte susirinko jų šeimų nariai, draugai, išvykstančius palaimino lietuvių parapijos klebonas. Po maždaug 6 valandų kelionės pasiekę savo tikslą – Ledfordo kaimelį, kuriame po pirmosios emigracijos bangos XIX a. pabaigoje gyveno ir kasyklose dirbo daug lietuvių, ekspedicijos dalyviai keturioms dienoms įsikūrė palapinėse pievoje šalia apleistų kapinių.

Dienomis jaunuoliai tvarkė kapines, pasikeisdami ant laužo ruošė valgį, vakarais kalbėjosi, kodėl svarbu išsaugoti paveldą, lietuviybę, diskutavo apie JAV lietuvių bendruomenės istoriją, emigraciją, lietuvišką tapatybę išeivijoje. Apie pirmųjų lietuvių emigrantų gyvenimus JAV daug pasakojo komandos vadovas V. Žalpis,

kurio protėviai į Ameriką atvyko 1891-aisiais. Tad jaunimas galėjo gyvai išgirsti pirmosios bangos išeivių istoriją iš jų proanūkio lūpų. Jis taip pat mokė jaunimą senų lietuviškų dainų. Tokių, kurias dainuodavo lietuviai, prieš šimtą ir daugiau metų čia dirbė kasyklose.

Jauni lietuviai po darbų daug diskutavo apie JAV lietuvių istoriją, tapatybę ir lietuviško paveldo svarbą.

Šioje vietovėje gyveno daug pirmosios emigracijos bangos atstovų. Veikė lietuviška mokyklėlė, vyko lietuviškos mišios ir, žinoma, atsirado lietuviškos kapinės, pavadintos šv. Kazimiero vardu. Tačiau ilgainiui lietuvių bendruomenė prie Ledfordo išnyko ir visame Pietų Ilinojuje šiomis dienomis likę labai mažai lietuvių, tad kapinės daug metų buvo apleistos.

Viena iš projekto organizatorių ir dalyvių, M. Čyvaitė, pasakoja, kad pirmąkart įėjus į šias senas kapines buvo sunku įžiūrėti kapavietes. Atrodė, kad ten jų vos keliolika. Bevaikščiodami miške dalyviai aptiko keletą kapų, kurie buvo gerokai toliau nuo kitų. Tuomet suprato, kad kapinės žymiai didesnės, nei manyta iš

pradžių. Išskirtus nemažai medžių, išrovus piktžoles ir kitus augalus, atidengta apie 90 kapų. Keletas komandos narių nupiešė kapinių žemėlapi, pažymėjo visų kapaviečių vietas. Prie jaunuolių prisijungė ir keletas vietinių žmonių, kurie taip pat padėjo tvarkyti, gražinti kapines.

Igyvendinant projektą netikėtai susitiko ir susipažino palaidotų išeivių palikuonys

Vienas didžiausių netikėtumų, kad projekto vadovo susipažinti su dalyviais pakviesta kapinėse palaidotų lietuvių palikuonė Linda Hart netikėtai surado šiose apylinkėse vis dar tebegyvenantį giminaitį, apie kurį nieko nežinojo. Kapines tvarkantiems jaunuoliams ir keliems talkinantiems vietiniams gyventojams papasakojusi, kad jos giminėje yra lietuvių, tarp kurių ir Mary Norkūnas bei Petras Talandis, sužinojo, jog vienas iš vietinių pažįsta vyrą tokia pat pavarde. Iškart jam paskambino, atvyko Walteris Talandis ir jiedu su Linda išsiaiškino, kad yra antros kartos pusbroliai, jų močiutės buvo seserys.

„Nesitikėjau, kad tiek atliksime, kad taip gražiai pertvarkysime tas kapines. Visas dienas sunkiai dirbome nepaisydami nei karščio, nei drėgmės, nei fizinio nuovargio. Puolė uodai ir kiti vabalai, varvėjo prakaitas, tačiau buvo tikrai verta. Šv Kazimiero kapinės Ledforde dabar atnaujintos, gražios ir tvarkingos. Prieš išvažiuodami į namus, paskutinį kartą nuėjome į kapines pasidžiaugti savo darbais. Visi šypsojosi ir bandė fotografuoti kapines, bet neįmanoma vienoj nuotraukoj visko sutalpinti. Tyliai, ramiai pabuvome kartu naujai sutvarkytose kapinėse. Tai buvo paskutinė proga pagerbti tuos, kurie buvo ten palaidoti, dauguma jų – lietuviai. Gera buvo pamatyti ir koks patenkintas mūsų darbais vadovas Vilius“, – išpūdžiais dalijasi M. Čyvaitė, nuo pirmojo pokalbio su V. Žalpiu aiškiai supratusi, kad nori ne tik organizuoti tokį projektą, bet ir pati jame dalyvauti.

Prie projekto dalyvių prisijungė ir vietiniai gyventojai. Jie ne tik smalsavo, ką jaunuoliai čia veikia, bet ir padėjo tvarkyti kapines.

Ilgus metus lietuviškų kapinių paieškomis ir tvarkymu užsiimantis komandos vadovas džiaugiasi, kad talkininkauti panoro JAV lietuvių jaunimas. Jis tikina, kad, dirbdami gana sudėtingomis sąlygomis, jaunuoliai darė viską, ką galėjo, tad labai vertina šias pastangas ir didžiuojasi projekto komanda.

„Iš pradžių atrodė, kad kapinės prastai suplanuotos, kapavietės išsidėsčiusios gana padrikai, tačiau tik iškirtus medžius, išvalius augmeniją pasirodė aiškos, taisyklingos kapų eilės. Tai maloniai nustebino. Atidengus kapus tapo įmanoma sudaryti kapinių planą, žemėlapyje pažymėti kiekvieną kapavietę. Šis projektas – kelių sluoksnių, tad turi dvigubą vertę. Itin apleistos pirmųjų išeivių kapinės (jose žmonės laidoti iki trečiojo XX a. dešimtmečio) įgavo naują veidą, o jaunuoliams šis projektas atvėrė akis, atskleidė naujus lietuvių istorijos JAV aspektus, supažindino su lietuvišku paveldu, protėvių pasiekimais, paskatino daugiau sužinoti ir didžiuotis savo kilme. Tai buvo puiki proga užmegzti ryšį ne tik su savo šaknimis, bet ir su kitais dalyviais. Visada prisiminsime šias mažas kapinaites ir laiką kartu“, – sako jaunimui vadovavęs V. Žalpys.

Projekto vadovas ir toliau tęsia šio regiono, jame gyvenusių lietuvių tyrinėjimus.

Prie kapinių tvarkymo darbų žada ir ateityje prisidėti miestelio žmonės, o vietinė paminklų gamybos įmonė pažadėjo pakelti vieną sunkų antkapį, tam reikalinga speciali technika. Taip pat dar bus tvarkoma ir granitinė iškaba su kapinių pavadinimu „St. Casimir Lithuanian Catholic Cemetery“. Tikimasi, kad ji bus atnaujinta ir vėl pakabinta kitais metais.

Prireikė iškirsti daug medžių, kol pasimatė kapų linijos.

Ir toliau sieks prikelti istoriją ir kasmet tvarkyti kapus vis kitoje JAV vietoje

Kalbėdami apie savo dalyvavimo priežastis ir kiti projekto dalyviai mini norą geriau susipažinti su Lietuvių bendruomenės JAV istorija, prisidėti prie jos išsaugojimo, prisiliesti prie savo šaknų ir užmegzti naujų pažinčių su kitais jaunais lietuviais, kuriems svarbus lietuviškas paveldas ir jo puoselėjimas. Neipervilyje gyvenantis projektų inžinierius Gytis Kriauciūnas pasakoja apie norą tęsti savo senelių ir tėvų misiją, darbus, į kuriuos jie įdėjo daug laiko ir pinigų. Ta misija yra stiprinti lietuvių bendruomenės šaknis JAV. O Čikagos priemiestyje užaugusi biomedicinos inžinerijos doktorantė Austėja Stanevičiūtė projektą vertina kaip nepakartojamą misiją, kuri sujungia praeitį, dabartį ir ateitį. „Aš tikiu, kad

išsaugota istorija – tai kelias į lietuviybės amžiną ateitį“, – pabrėžia mergina, su grauduliu prisimenanti pirmąją išpūdį pamačius apleistas, nykstančias kapines, nuvirtusius, suskilusius paminklus. Ant vieno jų iškalti žodžiai „Praeivi, sukalbėk už mus amžiną atilsį“ padėjo suvokti, kaip ilgai ši amžino poilsio vieta buvo pamiršta, negerbiama.

Keturias dienas jaunuoliai intensyviai dirbo karštyje.

Indianapolyje gyvenančiai vaikų terapeutei Aušrai Kriščiūnaitei vienas iš nuostabiausių projekto momentų buvo pamatyti, kokį didelį išpūdį jų darbas kapinėse padarė vietiniams gyventojams. Vieni iš jų buvo lietuvių kilmės, kiti – ne, bet visiems labai rūpėjo sužinoti, ką ir kodėl atvykusi komanda čia daro. Pora tų apylinkių gyventojų atpažino savo protėvių kapus. Pasak Audros, buvo akivaizdu, kad jaunimo darbas kapinėse tiems žmonėms daug reiškė ir visi norėjo prisidėti.

Mokytojai Margaritai Swissler iš Milvokio (*Milwaukee*) stipriausią išpūdį paliko paskutinė diena, kai jau buvo matomas nuveiktų darbų mastas ir kapinių

transformacija iš apžėlusio miško su nuverstais antkapiais į ramią vietovę su vėl į vietą pastatytais paminklais. O plaukimo treneriui Petruui Rušėnui iš Neipervilio labiausiai įsiminė stiprus ryšys su kitais komandos nariais.

Didžiausią išpūdį dalyviams paliko kapinių transformacija iš beveik nykstančių kapinių į gražias ir tvarkingas.

Projekto „Šaknys“ dalyvius po intensyvių dienų darbo Pasaulio lietuvių centre šiltai sutiko šeimos ir draugai. Tačiau patirtimi jauni lietuviai dalinasi ne tik su savo artimaisiais, bet ir bendruomenėse, lietuviškose mokyklose. Organizatoriai tikisi, kad pasakodami savo išpūdžius, pristatydami nuveiktus darbus ir projekto tikslus šie jaunuoliai paskatins ir kitus lietuvius prisidėti prie JAV lietuvių bendruomenės istorijos išsaugojimo ir skleis naują požiūrį į lietuvišką paveldą bei jo puoselėjimą. Jau suplanuotas projekto pristatymas Balzeko lietuvių kultūros muziejuje.

Kalbėjimo apie tautinį paveldą ir dalijimosi patirtimi svarbą pabrėžia ir

strateginės komunikacijos studentas, JAV lietuvių jaunimo sąjungos sekretorius Lukas Urbonavičius, gyvenantis Nebraskos valstijoje. Vaikinas tikina: „Amerikiečiai nelabai supranta, kodėl mes ten važiuojame ir tai darome. Bet pirmosios bangos lietuvių istorija – tai ir mūsų istorija, tai ir mano istorija. Todėl aš privalau ją prikelti gyvenimui. Jeigu tik bus kitas projektas, dalyvausiu jame nesusimąstydamas. Yra dar daug apleistų kapinių.“

JAV lietuvių jaunimas užmezgė stipresnę ryšį su savo šaknimis ir vienas su kitu.

„Norime, kad šis projektas vyktų kiekvienais metais vis kitoj vietoj, kad kuo daugiau jaunų lietuvių iš visų Amerikos kampelių galėtų prisidėti ir padėti išsaugoti mūsų JAV lietuvių bendruomenės istoriją“, – sako JAV lietuvių jaunimo sąjungos pirmininkė M. Čyvaite.

Projekto organizatorių nuotr.

Projektas „Pasaulio lietuviai ir Lietuva“

www.pasauliolietuvis.lt

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo,

nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.